

Łukasz BARTKOWIAK
WYŻSZA SZKOŁA ZARZĄDZANIA I BANKOWOŚCI W POZNANIU

PARTNERSTWO EUROŚRÓDZIEMNOMORSKIE – PROCESY INTEGRACYJNE W BASENIE MORZA ŚRÓDZIEMNEGO

Procesy integracyjne w basenie Morza Śródziemnego związane są przede wszystkim z wymiarem śródziemnomorski Unii Europejskiej, którego głównym celem jest stopniowe budowanie strefy wolnego handlu obejmującej cały region. Jeden z najbardziej znaczących sukcesów tego wymiaru polegał na tym, że południowym państwom członkowskim udało się nakłonić całą zjednoczoną Europę do realizacji projektu pn. *Partnerstwo Eurośródziemnomorskie* oraz wyasygnowania na niego środków finansowych.

Basen Morza Śródziemnego jest miejscem ścierania się wpływów Unii Europejskiej i Stanów Zjednoczonych Ameryki. Od zakończenia II wojny światowej najbardziej aktywnym uczestnikiem gry politycznej w tym obszarze był Waszyngton. Istnieją jednak przesłanki wskazujące na rosnącą rolę zjednoczonej Europy w regionie śródziemnomorskim. Wynika to przede wszystkim z postrzegania tej organizacji przez poszczególne kraje jako jedynej, która jest zdolna do wsparcia rozwoju społeczno-gospodarczego regionu¹.

Obszar śródziemnomorski charakteryzuje się nierozwiązanymi problemami politycznymi². Najistotniejsze trudności regionu wynikają z różnic w poziomie rozwoju pomiędzy północnymi i południowymi krajami oraz eksplozji demograficznej w tych ostatnich³. Region ten jest istotny dla Unii Europejskiej także ze względów bezpieczeństwa. Destabilizacja, w tym spowodowana terroryzmem, może zagrozić dostawą surowców energetycznych⁴.

Zainteresowanie Wspólnoty regionem śródziemnomorskim jest widoczne w sferze politycznej (zachowanie stabilności i bezpieczeństwa), społecznej (migracja siły roboczej, konflikty religijne, terroryzm), kulturowej (styk świata arabskiego ze światem europejskim) oraz ekonomicznej. Region ten stanowi duży rynek zbytu dóbr

---

¹ S. C. Calleya, *The Euro-Mediterranean Process After Malta: What Prospects?*, „Mediterranean Politics”, 1997, Vol 2, No 2, s. 3-8.

² J. Kukułka, *Historia współczesna stosunków międzynarodowych 1945-1996*, Warszawa 1996, s. 281-283.

³ W. Weindelfeld, J. Janning, *Europe – Global Change, Strategies and Options for Europe*, Bertelsmann Foundation Publishers Gütersloh 1993, s. 238-239.

⁴ P. J. Borkowski, *Polityka Unii Europejskiej wobec regionu morza śródziemnego w kontekście przeciwdziałania terroryzmowi*, Warszawa 2003, s. 1-2.

konsumpcyjnych i inwestycyjnych. Państwa członkowskie importują z tego obszaru przede wszystkim surowce mineralne: ropę naftową, gaz ziemny, fosforyty i boksyty⁵.

Obecnie w Unii Europejskiej rozróżnia się kilka grup państw spoza UE, leżących w obszarze basenu Morza Śródziemnego: kraje północnej części tego regionu: Turcja i Zachodnie Bałkany (Albania, Bośnia i Hercegowina, Czarnogóra, Chorwacja, Była Jugosłowiańska Republika Macedonii i Serbia), kraje jego południowej części: Państwa Maghrebu⁶ – (Algieria, Tunezja, Maroko)⁷ i Państwa Mashreku⁸ – (Egipt, Jordania, Liban, Syria), natomiast odrębnie traktuje się Izrael oraz Autonomię Palestyńską⁹.

Wymiar śródziemnomorski Unii Europejskiej związany jest przede wszystkim z procesem stabilizacji basenu Morza Śródziemnego poprzez promowanie zasad demokracji i praw człowieka, związków międzyludzkich i gospodarczych oraz stopniowe budowanie strefy wolnego handlu. Jeden z najbardziej znaczących sukcesów tego wymiaru polegał na tym, że południowym państwom członkowskim udało się nakłonić całą zjednoczoną Europę do realizacji projektu pn. *Partnerstwo Eurośródziemnomorskie* oraz wyasygnowania na niego środków finansowych.

Wspólnoty Europejskie od momentu powstania zabiegały o rozszerzenie i umocnienie swoich wpływów w basenie Morza Śródziemnego. Początki współpracy z tym regionem związane były z zapisami Traktatów Rzymskich, które odnosiły się do terytoriów w szczególnie sposób związanych z jednym z państw członkowskich. Zapisów tych nie można jednak utożsamiać z realizacją jednej konkretnej polityki śródziemnomorskiej¹⁰. O zainteresowaniu Wspólnoty tym regionem, oprócz bliskości geograficznej, zadecydowały czynniki gospodarcze, polityczno-strategiczne, a także walory turystyczne¹¹.

Rozwojowi kontaktów z obszarem śródziemnomorskim sprzyjały początkowo ściśle związki z okresem kolonializmu. Od początku integracji europejskiej kraje śródziemnomorskie stanowiły doskonały rynek zbytu dla towarów wyprodukowanych na terytorium Wspólnoty. Gospodarka tych państw w dużym stopniu uzależniona była od wymiany z krajami członkowskimi EWG. Państwa te były również zainteresowane ustanowieniem takich powiązań gospodarczych, które uchroniłyby je przed negatywnymi konsekwencjami polityki handlowej EWG wobec krajów trzecich, a jednocześnie

⁵ A. A. Ambroziak, E. Kawecka-Wyrzykowska: *Traktatowe stosunki handlowe Wspólnoty Europejskiej z państwami trzecimi* [w:] Praca zbiorowa pod redakcją E. Kaweckiej-Wyrzykowskiej, E. Synowiec, *Unia Europejska. Przygotowania Polski do członkostwa*, Warszawa 2001, s. 310.

⁶ *Maghreb* – „królestwo zachodzącego słońca” (*Maghreb al-aqsa*). *Maghreb* (arab. *Al-maghrib*) po arabsku znaczy zachód. Pojęciem tym określane są ziemie północno-zachodniej Afryki, położone na zachód od doliny Nilu, aż po Ocean Atlantycki, na których znajdują się państwa: Algieria, Maroko, Tunezja, Libia i Mauretania.

⁷ J. Linder, *Afryka Północna. Maghreb*, Warszawa 1972, s. 5-6.

⁸ *Mashrek* – po arabsku znaczy wschód. Nazwą geograficzną „Mashrek” określano się pierwotnie państwa Afryki północno-wschodniej. W tym sensie do państw Mashreku należą: Egipt, Libia i Sudan. Jednak w kontekście współpracy eurośródziemnomorskiej mianem państw Mashreku określa się nie tylko państwa Afryki północno-wschodniej, ale szerzej państwa wschodniego wybrzeża Morza Śródziemnego: Egipt, Izrael, Jordanię, Liban i Syrię.

⁹ A. Cox, J. Chapmann, *The European Community External Cooperation Programmes. Policies, Management and Distribution*, London 1999, s. 9.

¹⁰ *Traktat w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej*, Rzym 25 marca 1957, [w:] „Zbiór dokumentów” 1957, Nr 5, s. 1141-1143.

¹¹ A. Kalicka-Mikołajczyk, *Stosunki Unii Europejskiej z państwami Maghrebu* [w:] Praca zbiorowa pod redakcją C. Mika, *Pozycja Unii Europejskiej w świecie. Aspekty prawne i polityczne*, Toruń 2005, s. 162.

stanowiłyby wsparcie dla ich rozwoju gospodarczego. Zainteresowanie krajów śródziemnomorskich współpracą z krajami członkowskimi dotyczyło również europejskiego rynku pracy¹².

We wczesnej fazie integracji europejskiej Bruksela zawierała z krajami basenu Morza Śródziemnego umowy dotyczące m.in. wymiany handlowej, współpracy gospodarczej oraz kulturalnej. Dopiero w 1972 roku kraje członkowskie sformułowały spójną politykę wobec tego regionu. Rozpoczęto wówczas rozwijać szerszą współpracę z państwami Maghrebu, Mashreku oraz Turcją, a do wybuchu w 1991 roku wojny na Bałkanach również z Jugosławią¹³. Celem polityki w tym regionie było początkowo pozytywne oddziaływanie na sytuację gospodarczą, między innymi poprzez liberalizację obrotów handlowych artykułami przemysłowymi, częściową liberalizację w zakresie artykułów rolnych oraz zwiększenie pomocy technicznej i finansowej. Wspólnoty były również zainteresowane zapewnieniem stabilizacji w regionie. W ramach założeń tej polityki poszczególne kraje śródziemnomorskie posiadały zróżnicowany status, który określony był przez umowy międzynarodowe, zawarte z nimi przez Brukselę. Były to umowy dwojakiego rodzaju:

- umowy stowarzyszeniowe – przewidywały możliwość przystąpienia w przyszłości do Wspólnoty, zawarte zostały z: Turcją, Cyprzem i Maltą;
- umowy o współpracy – nie przewidywały możliwości przystąpienia do Wspólnoty, zawarte zostały z państwami Maghrebu i Mashreku¹⁴.

Problem relacji Wspólnot Europejskich z krajami basenu Morza Śródziemnego pojawił się już w Traktacie ustanawiającym Europejską Wspólnotę Gospodarczą¹⁵. Traktat nie zawierał konkretnych postanowień dotyczących państw tego regionu. Artykuł 131 TEWG mówił o stowarzyszeniu pozaeuropejskich krajów i terytoriów zamorskich utrzymujących szczególne stosunki z krajami członkowskimi Wspólnoty¹⁶. Zwolennikami uregulowania stosunków z krajami śródziemnomorskimi były przede wszystkim Francja i Włochy, które najsilniej związane były z tym regionem¹⁷.

Do połowy lat siedemdziesiątych XX wieku nie została stworzona całościowa i spójna polityka Wspólnot Europejskich względem regionu śródziemnomorskiego. Stan taki miał miejsce do spotkania Rady Europejskiej, które odbyło się w dniach 19-20 października 1972 roku w Paryżu. Zdecydowano wówczas przyjąć zasadę, że stosunki z państwami trzecimi będą się opierały na umowach wielostronnych¹⁸.

¹² L. Ciamaga, E. Latoszek, K. Michałowska-Gorywoda, L. Oręziak, E. Teichmann, *Unia Europejska – podręcznik akademicki*, Warszawa 1998, s. 394.

¹³ G. Bernatowicz, *Polityka śródziemnomorska Unii Europejskiej*, „Sprawy Międzynarodowe”, nr 4, Warszawa 1995, s. 63-66.

¹⁴ A. Kalicka-Mikołajczyk, *Prawne i ekonomiczne aspekty stowarzyszenia państw pozaeuropejskich ze Wspólnotą Europejską*, Wrocław 2005, s. 93.

¹⁵ L. Ciamaga, *Unia Europejska*, Warszawa 1997, s. 396.

¹⁶ Artykuł 131 Traktatu o Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej – obecny artykuł 182 Traktatu o Wspólnocie Europejskiej – *Treaty of European Community* (wraz ze zmianami wprowadzonymi Traktatem z Nicei), Warszawa 2002, www.ukie.gov.pl; *Consolidated Version of the Treaty Establishing the European Community*, *Official Journal of the European Communities*, C 325, 24 December 2002.

¹⁷ W. Weindelfeld, J. Janning, op. cit., s. 328-330.

¹⁸ Karim AL-Jabiry, *Międzynarodowe stosunki gospodarcze i polityczne. Stosunki Maroka z Unią Europejską*, Warszawa 2000, s. 39.

Kilka miesięcy wcześniej podczas sesji Rady Ministrów w dniach 27-28 czerwca 1972 roku minister spraw zagranicznych Francji Maurice Schumann przedstawił koncepcję tzw. *Globalnej Polityki Śródziemnomorskiej*. Rząd francuski był zdeterminowany, aby przeforsować na forum EWG przyjęcie spójnych ram dla nowej polityki¹⁹. Propozycja Schumanna przewidywała między innymi dalszą liberalizację handlu artykułami przemysłowymi zmierzającą do utworzenia strefy wolnego handlu lub przynajmniej unii celnej. W zakresie produktów rolnych propozycja ta zawierała zwiększenie wzajemnych preferencji. Rada zdecydowała zlecić Komisji opracowanie propozycji dotyczących charakteru i kierunków przyszłej polityki wobec państw śródziemnomorskich²⁰.

We wrześniu 1972 roku Komisja wypracowała ramy instytucjonalne współpracy z krajami śródziemnomorskimi, które następnie zostały przekazane pod obrady ministrów spraw zagranicznych Wspólnoty. W swoich raportach z listopada 1972 roku Komisja przedstawiła propozycje, które następnie stały się podstawą *Globalnej Polityki Śródziemnomorskiej* (*Global Mediterranean Policy – GMP*). Zdaniem autorów raportów polityka śródziemnomorska powinna zostać zdywersyfikowana i powinna uwzględniać wszystkie specyficzne problemy poszczególnych państw tego regionu. Komisja zastrzegła jednak, że charakter stosunków ze wszystkimi krajami nie będzie identyczny, lecz będzie zależał od tego, czy jest to państwo europejskie, czy też nie²¹.

Globalna Polityka Śródziemnomorska została zatwierdzona przez Radę Ministrów WE pod koniec listopada 1972 roku. Celem *GMP* było ściśle i trwale powiązanie gospodarcze państw śródziemnomorskich ze Wspólnotami. Nowa polityka miała doprowadzić do ustanowienia strefy wolnego handlu artykułami przemysłowymi do końca lat siedemdziesiątych oraz rozszerzyć preferencje na artykuły rolne. Postanowiono także zacieśnić współpracę finansową i techniczną, a także zharmonizować politykę w dziedzinie siły roboczej²².

22 lipca 1974 roku Komisja uzyskała od Rady mandat do negocjowania traktatów z krajami basenu śródziemnomorskiego zgodnie z przyjętą Globalną Polityką Śródziemnomorską. Umowy miały być zawierane na okres nieograniczony, z możliwością renegeacji i wypowiedzenia z sześciomiesięcznym wyprzedzeniem. Efektem długich i trudnych negocjacji Komisji Europejskiej z poszczególnymi krajami śródziemnomorskimi było zawarcie dwustronnych umów o współpracy: z krajami Mashreku (18 stycznia 1977 roku z Egiptem, Jordanią i Syrią; 3 maja 1977 roku z Libanem) z krajami Maghrebu (7 stycznia 1976 roku z Tunezją, 9 stycznia 1976 roku z Marokiem i 17 stycznia 1976 roku z Algierią) oraz Izraelem 11 maja 1975 roku.

Wynegocjowane w latach 1976-1977 umowy o współpracy przemysłowej, handlowej, technicznej, finansowej i socjalnej z krajami Maghrebu i Mashreku zostały zawarte na czas nieokreślony i weszły w życie w latach 1978-1979. Głównym celem, jaki założono w umowach był rozwój współpracy pomiędzy stronami, ze szczególnym wskazaniem na wsparcie rozwoju ekonomicznego i społecznego państw śródziemnomorskich²³. Układy przyznawały krajom basenu Morza Śródziemnego preferencje celne oraz ustanawiały

¹⁹ P. J. Borkowski, *Partnerstwo Eurośródziemnomorskie*, Warszawa 2005, s. 131.

²⁰ K. Michałowska-Gorywoda, *Polityka EWG wobec państw Śródziemnomorskich*, „Sprawy Międzynarodowe” 1974, nr 1, s. 62-63.

²¹ Ibidem, s. 62-63.

²² L. Tsoukalis, *The New European Economy Revised*, Oxford 1997, s. 242-243.

²³ E. Kawecka-Wyrzykowska, E. Synowiec, *Unia Europejska*, Tom I, Warszawa 2004, s. 220.

coroczne protokoły finansowe stanowiące podstawę wspólnotowych programów pomocowych pochodzących z budżetu ogólnego Wspólnoty. Umowy te dały krajom partnerskim także dostęp do środków Europejskiego Banku Inwestycyjnego²⁴.

W latach osiemdziesiątych po przystąpieniu do Wspólnoty Grecji (1981 rok), a następnie Hiszpanii i Portugalii (1986 rok), kraje te przejęły rolę rzeczników intensyfikacji polityki śródziemnomorskiej. W 1982 roku Komisja Europejska opracowała raport dotyczący dostosowania Globalnej Polityki Śródziemnomorskiej do nowych warunków. W raporcie potwierdzono zasadę wolnego dostępu krajów śródziemnomorskich do rynku Wspólnoty, postanowiono także zwiększyć pomoc finansową oraz działania mające na celu zwiększenie inwestycji, a także usprawnienie mechanizmu konsultacji w odniesieniu do produktów wrażliwych²⁵.

W listopadzie 1989 roku Komisja wystąpiła do Rady Ministrów z kolejną propozycją zmiany polityki śródziemnomorskiej. Bezpośrednim powodem powstania nowej koncepcji był rozwój stosunków z krajami Europy Środkowej i Wschodniej. Zdaniem Komisji pomoc udzielana krajom śródziemnomorskim powinna być zostać skoncentrowana na: rozwiązaniu problemu wysokiego zadłużenia, zapewnieniu dopływu kapitału prywatnego, rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw, zapewnieniu samowystarczalności żywnościowej, rozwoju zasobów ludzkich, ochronie środowiska i integracji regionalnej²⁶. Środkami mającymi pomóc w lepszej realizacji polityki śródziemnomorskiej, zdaniem Komisji, powinny być: zwiększona pomoc finansowa, zastąpienie dotychczasowych umów o handlu i współpracy nowymi eurośródziemnomorskimi umowami stowarzyszeniowymi²⁷.

Na początku lat dziewięćdziesiątych rozpoczęto prace mające na celu zreformowanie polityki śródziemnomorskiej. Kraje członkowskie postanowiły umocnić swoją pozycję w tym regionie. Ocena dotychczasowego stanu stosunków oraz propozycje rekonstrukcji polityki wobec tego regionu zostały przygotowane przez Komisję Europejską w latach 1989-1990. Komisja przedstawiła dwa raporty: *Redirecting the Community's Mediterranean Policy* z 23 listopada 1989 roku oraz 1 czerwca 1990 roku. Głównym kierunkiem zmian było zdynamizowanie stosunków z państwami Maghrebu, Mashreku i Izraelem poprzez wzmocnienie współpracy w różnych dziedzinach gospodarki, zwiększenie pomocy finansowej, włączeniu tego regionu w działania Brukseli zmierzające do utrwalenia jednolitego rynku, wypracowaniu podstaw dialogu politycznego oraz pomoc w przeprowadzaniu reform strukturalnych. Działania te miały doprowadzić do utworzenia tzw. *Partnerstwa Eurośródziemnomorskiego (Euro-Mediterranean Partnership)*, przewidującego utworzenie w ciągu 12-letniego okresu przejściowego strefy wolnego handlu pomiędzy stronami²⁸. W grudniu 1989 roku w Strasburgu Komisja Europejska przedstawiła propozycję Nowej Polityki Śródziemnomorskiej, która miała zwiększyć zaangażowanie Wspólnoty w tym regionie oraz zachęcić do reform gospodarczych, poprawienia warunków dostępu do rynków i rozszerzenia korzyści z projektowanego wspólnego rynku dla krajów nieczłonkowskich.

²⁴ W. Nicoll, T. C. Salmon, *Zrozumieć Unię Europejską*, Warszawa 2002, s. 255-256.

²⁵ E. Regelsberger, W. Wessels, *European Concepts for the Mediterranean Region*, London 1984, s. 51-53.

²⁶ J. Redmond, *External relations of the European Community*, London 1992, s. 155-156.

²⁷ A. Kalicka-Mikołajczyk, *Prawne i ekonomiczne...*, op. cit., s. 111-112.

²⁸ P. J. Borkowski, *Polityka Unii Europejskiej wobec państw regionu morza śródziemnego...*, op. cit., s. 303.

Na rozszerzenie współpracy z krajami regionu śródziemnomorskiego zaczęły coraz mocniej naciskać południowe państwa członkowskie²⁹.

Wspólnota zdecydowała się na rozszerzenie pomocy południowym sąsiadom w ramach nowych zasad polityki śródziemnomorskiej. W grudniu 1990 roku Rada Ministrów przyjęła założenia *Nowej Polityki Śródziemnomorskiej (New Mediterranean Policy)*³⁰. Cele Nowej Polityki Śródziemnomorskiej obejmowały:

- wspieranie procesów dostosowawczych i reform gospodarczych oraz systemów prawnych w państwach południowego wybrzeża;
- włączenie obszaru śródziemnomorskiego w proces budowania jednolitego rynku;
- stworzenie warunków dla wzrostu inwestycji w tym regionie i kierowanie ich przede wszystkim na infrastrukturę i edukację;
- rozszerzenie na region śródziemnomorski niektórych projektów wspólnotowych;
- wspieranie dialogu politycznego i ekonomicznego;
- zwiększenie zaangażowania finansowego Wspólnoty³¹.

Nowe rozwiązania szybko zostały uznane jednak za niewystarczające i nieodpowiadające nowym wyzwaniom, w tym Wspólnej Polityce Zagranicznej i Bezpieczeństwa ustanowionej na mocy podpisanego 7 lutego 1992 roku w Maastricht Traktatu o Unii Europejskiej³². Nowe idee nadania stosunkom eurośródziemnomorskim nowych ram obejmujących utworzenie w przyszłości partnerstwa zostały określone podczas kolejnych spotkań Rady Europejskiej w Lizbonie (czerwiec 1992 roku), na wyspie Korfu (lipiec 1994 roku) oraz w Essen (grudzień 1994 roku)³³.

Południowi członkowie Unii Europejskiej wywierali stałą presję na wzmocnienie współpracy z regionem Morza Śródziemnego. W kwietniu 1992 roku Komisja Europejska opublikowała propozycje rozwoju stosunków z państwami Maghrebu³⁴. W dokumencie tym po raz pierwszy zaproponowano zawarcie nowej generacji umów, których zakres miał być znacznie szerszy i dostosowany do rozszerzonych kompetencji Unii Europejskiej. Komisja proponowała, aby opierały się one na czterech elementach: dialogu politycznym, wspólnym handlu w zakresie towarów przemysłowych, współpracy ekonomicznej, społecznej i kulturalnej oraz wzmocnionej współpracy finansowej i technicznej³⁵.

Projekt ten zyskał uznanie w oczach Rady Europejskiej zebranej w Lizbonie w dniach 26-27 czerwca 1992 roku. Podczas szczytu wskazano na dwa priorytetowe kierunki nowopowstałej Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa: Europę Środkową i Wschodnią oraz Bałkany i region Morza Śródziemnego. Szefowie państw i rządów zdecydowali o rozpoczęciu prac nad nowymi, szerszymi ramami współpracy z krajami

²⁹ R. Zięba, *Unia Europejska jako aktor stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2003, s. 191.

³⁰ A. A. Ambroziak, *Konferencja w Barcelonie wyznacza nowy etap w polityce śródziemnomorskiej Unii*, „Wspólnoty Europejskie – Biuletyn Informacyjny”, Nr 12, Warszawa 1995, s. 5-7.

³¹ G. Bernatowicz, *Proces Barceloński jako jeden z instrumentów polityki śródziemnomorskiej Unii Europejskiej*, „Sprawy Międzynarodowe”, Nr 4, Warszawa 2005, s. 19.

³² P. J. Borkowski, *Partnerstwo Eurośródziemnomorskie*, op. cit., s. 146-147.

³³ S. Majkowska, *Partnerstwo Eurośródziemnomorskie szansą na pokój, stabilność polityczną i bezpieczeństwo* [w:] Praca zbiorowa pod redakcją C. Mika, *Pozycja Unii Europejskiej w świecie. Aspekty prawne i polityczne*, Toruń 2005, s. 185-186.

³⁴ *The future of relations between the Community and the Maghreb, Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, Brussels, 29 April 1992.*

³⁵ P. J. Borkowski, *Polityka Unii Europejskiej wobec państw regionu morza śródziemnego...*, op. cit., s. 304.

regionu śródziemnomorskiego³⁶. W konkluzji ze szczytu w Lizbonie uznano wschodnie i południowe wybrzeże Morza Śródziemnego za strefę ważnych interesów Unii Europejskiej w zakresie bezpieczeństwa i stabilności. W ramach nowej polityki wobec regionu śródziemnomorskiego postanowiono wzmocnić stosunki z tym regionem oraz wyodrębnić państwa kandydujące do członkostwa: Cypr, Maltę i Turcję³⁷.

W Deklaracji Lizbońskiej główny nacisk został położony na stosunki z państwami Maghrebu i Mashreku. Rada Europejska zaproponowała krajom tego obszaru zinstytucjonalizowane partnerstwo eurośródziemnomorskie. Państwa południowoeuropejskie za wszelką cenę starały się zrównoważyć politykę Unii w Europie Środkowej i Wschodniej, dlatego też mając swoje interesy w basenie Morza Śródziemnego dążyły do rozwoju współpracy Unii z krajami tego regionu³⁸.

W czerwcu 1994 roku na posiedzeniu Rady Europejskiej na wyspie Korfu pod naciskiem południowych państw UE wypracowano nowe wytyczne w sprawie polityki w stosunku do Europy Środkowej i Wschodniej oraz krajów basenu Morza Śródziemnego³⁹. W protokole końcowym podkreślono znaczenie rozwoju bliższych stosunków z państwami południowego i wschodniego wybrzeża Morza Śródziemnego. Głównym celem współpracy miało być przekształcenie regionu w obszar pokoju, bezpieczeństwa, stabilności i pomyślności gospodarczej. Rada Europejska upoważniła Radę UE i Komisję do opracowania propozycji wzmocnienia polityki śródziemnomorskiej, mając na uwadze możliwość zwołania w przyszłości konferencji eurośródziemnomorskiej. Komisja Europejska 19 października 1994 roku przedstawiła dokument pt. „O wzmocnieniu polityki śródziemnomorskiej Unii Europejskiej i utworzeniu Partnerstwa Eurośródziemnomorskiego”⁴⁰, którego propozycje zostały następnie przyjęte na szczycie w Essen w grudniu 1994 roku⁴¹. Za główne zadanie przyszłego partnerstwa uznano restrukturyzację gospodarek państw południowego i wschodniego wybrzeża Morza Śródziemnego. Rola Unii polegać miała przede wszystkim na zwiększonej pomocy w przeprowadzaniu reform społeczno-gospodarczych. Analizując dotychczasową politykę wskazano na jej słabości i braki, w tym również finansowe. Komisja podkreśliła, że konieczna jest długofalowa i wielowymiarowa strategia wobec tego regionu, której podstawą powinien być zintensyfikowany dialog polityczny. Komisja zaproponowała, aby konferencja mająca zainicjować cały proces odbyła się w drugiej połowie 1995 roku, a głównym jej celem stało się wypracowanie zasad regulujących przyszłe partnerstwo⁴².

W czerwcu 1995 roku Rada Unii Europejskiej przedstawiła wyniki prac nad ramami nowej współpracy w raporcie określającym cele *Partnerstwa Eurośródziemnomorskiego*. Także w czerwcu Komisja określiła wytyczne dotyczące utworzenia nowego instrumentu

³⁶ R. Zięba, *Europejska Tożsamość Bezpieczeństwa i Obrony: koncepcja – struktura – funkcjonowanie*, Warszawa 2000, s. 164-165.

³⁷ R. Zięba, *Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa Unii Europejskiej*, Warszawa 2005, s. 89.

³⁸ B. Mucha-Leszko, *Polityka handlowa Unii Europejskiej wobec krajów Basenu Morza Śródziemnego* [w:] B. Mucha-Leszko (red.), *Polityka handlowa Unii Europejskiej wobec krajów trzecich*, Rzeszów 1999, s. 77-78.

³⁹ *Corfu European Council. Conclusions of the Presidency*, „Bulletin of the European Communities”, Nr 6, Brussels 1994.

⁴⁰ *Strengthening the Mediterranean Policy of the EU; Establishing an Euro-Mediterranean Partnership, Communication from the Commission to the Council and European Parliament, COM (94) 427 final, Brussels 19.10.1994.*

⁴¹ J. Zajączkowski, *Unia Europejska w stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2006, s. 196.

⁴² P. J. Borkowski, *Polityka Unii Europejskiej wobec państw regionu morza śródziemnego...*, op. cit., s. 305-306.

finansowego – *MEDA (Mediterranean Economic Development Assistance)* mającego wspierać reformy zachodzące w krajach regionu śródziemnomorskiego. Instrument ten został utworzony na wzór programu PHARE. Założenia Partnerstwa i nowego instrumentu finansowego zostały przyjęte podczas szczytu Rady Europejskiej w Cannes w dniach 26-27 czerwca 1995 roku. Podczas szczytu szefowie państw i rządów podjęli decyzję o zwołaniu w listopadzie 1995 roku w Barcelonie Pierwszej Konferencji Eurośródziemnomorskiej w składzie 15 państw członkowskich Unii Europejskiej oraz 11 państw śródziemnomorskich i Autonomii Palestyńskiej⁴³.

Przełomowym wydarzeniem w relacjach z krajami basenu Morza Śródziemnego stała się Pierwsza Eurośródziemnomorska Konferencja Ministrów Spraw Zagranicznych, która odbyła się w Barcelonie w dniach 27-28 listopada 1995 roku. Wzięli w niej udział reprezentanci 15 państw członkowskich UE oraz 11 państw południowego i wschodniego wybrzeża Morza Śródziemnego (Algierii, Cypru, Egiptu, Izraela, Jordanii, Libanu, Malty, Maroka, Syrii, Tunezji oraz Turcji) i Autonomii Palestyńskiej. W obradach uczestniczyli również przedstawiciele Stanów Zjednoczonych, Rosji oraz państw Europy Środkowej i Wschodniej. Do udziału w konferencji zaproszono także Ligę Państw Arabskich i Unię Arabskiego Maghrebu. Spotkanie to wyznaczyło początek nowego etapu w stosunkach pomiędzy Unią Europejską a jej południowymi sąsiadami. Konsekwencją konferencji była decyzja o rozpoczęciu nowej rundy negocjacji dwustronnych⁴⁴. Podczas konferencji wypracowano adresowany do wszystkich krajów regionu program tzw. *Partnerstwo Eurośródziemnomorskie (Euro-Mediterranean Partnership – EMP)*⁴⁵.

Konferencja Barcelońska położyła fundamenty pod ustanowienie stosunków multilateralnych pomiędzy Unią Europejską i śródziemnomorskimi państwami trzecimi. Deklaracja Barcelońska⁴⁶ określiła ramy współpracy wielostronnej obejmującej aspekty ekonomiczne i bezpieczeństwa, a ponadto przewidywała współpracę w wymiarze społecznym i kulturalnym⁴⁷. Po raz pierwszy polityka śródziemnomorska zjednoczonej Europy przeszła od powiązań dwustronnych do tworzenia więzi wielostronnych⁴⁸.

Deklaracja Barcelońska zdefiniowała *Partnerstwo Eurośródziemnomorskie* jako „wielostronny i trwały mechanizm współpracy oparty na duchu partnerstwa i poszanowania odrębności poszczególnych członków”, którego celem jest „przekształcenie basenu Morza Śródziemnego w obszar dialogu, współpracy i wymiany gwarantujących pokój, stabilność i pomyślność ekonomiczną”. Jednocześnie przywódcy stwierdzili, że warunkiem koniecznym do tego jest „wzmocnienie demokracji i przestrzegania praw człowieka, trwały i zrównoważony wzrost gospodarczy, zwalczanie ubóstwa oraz promocja wzajemnego zrozumienia pomiędzy narodami i kulturami”⁴⁹. Zasadniczym celem, jaki postawili sobie uczestnicy Procesu Barcelońskiego jest „ustanowienie do

⁴³ G. Bernatowicz, *Polityka śródziemnomorska Unii Europejskiej...*, op. cit., s. 68.

⁴⁴ W. Nicoll, T. C. Salmon, op. cit., s. 256.

⁴⁵ R. Zięba, *Unia Europejska jako aktor stosunków międzynarodowych...*, op. cit., s. 193.

⁴⁶ Pełny tekst Deklaracji Barcelońskiej opublikowano w: „Bulletin of European Union”, 1995, Nr 12, s. 153-164; tekst w języku polskim, „Zbiór Dokumentów i Pism” 1995, Nr 4, s. 81 i n.

⁴⁷ S. Majkowska, op. cit., s. 188-189.

⁴⁸ G. Edwards, E. Philippart, *The Euro-Mediterranean Partnership: Fragmentation and Reconstruction*, „European Foreign Affairs Review” 1997, Nr 4, s. 473-480.

⁴⁹ *Barcelona Declaration adopted at the Euro-Mediterranean Conference, 27 and 28 November 1995* [w:] „Bulletin of European Union”, 1995, Nr 12, s. 153-155.

2010 roku ekonomicznej i politycznej strefy śródziemnomorskiej”⁵⁰. W preambule wskazano, że państwa członkowskie Partnerstwa potwierdzają wolę odejścia od klasycznego bilateralizmu na rzecz współpracy globalnej i solidarnej. Zasadniczym instrumentem współpracy ekonomicznej i finansowej partnerstwa stał się program *MEDA* (*Mediterranean Economic Development Assistance*)⁵¹. 23 lipca 1996 roku Rada Unii Europejskiej przyjęła rozporządzenie w sprawie utworzenia MEDA⁵². Program ten zezwala Unii Europejskiej na udzielanie pomocy ekonomicznej i finansowej państwom południowego wybrzeża Morza Śródziemnego. Program MEDA uzupełniany został różnymi bilateralnymi protokołami finansowymi zawieranymi z poszczególnymi państwami – partnerami śródziemnomorskimi⁵³. Instrument ten został utworzony na wzór programu PHARE i TACIS. Na lata 1996-1999 przeznaczono na realizację tego programu 4,85 mld euro. Pomoc ta została uzupełniona pożyczkami Europejskiego Banku Inwestycyjnego oraz bilateralną pomocą finansową pochodzącą od państw członkowskich.

Uczestnicy Procesu Barcelońskiego stwierdzili również, że warunkiem osiągnięcia celów Partnerstwa jest przede wszystkim kontynuowanie ożywionego i wszechstronnego dialogu. Dlatego też podjęto decyzję o powołaniu Komitetu Eurośródziemnomorskiego (*Euro-Mediterranean Committee*), w skład, którego weszli: przedstawiciele państw członkowskich UE, przedstawiciele Komisji oraz 11 państw śródziemnomorskich i Autonomii Palestyńskiej. Podstawowym zadaniem Komitetu jest dokonywanie oceny realizacji postanowień Deklaracji. Komitet spotyka się w Brukseli zazwyczaj trzy razy podczas Prezydencji. Obradami kieruje państwo, które przewodniczy Radzie UE⁵⁴.

Proces Barceloński stworzył Unii Europejskiej możliwość prowadzenia aktywnej polityki umacniania bezpieczeństwa w regionie śródziemnomorskim środkami dyplomacji wielostronnej. Wspólnota rozpoczęła realizację w stosunku do śródziemnomorskich państw trzecich, globalnego partnerstwa eurośródziemnomorskiego, na które składają się wzajemnie uzupełniające się stosunki bilateralne i multilateralne⁵⁵.

Wielostronne konferencje eurośródziemnomorskie, które zostały zapoczątkowane w Barcelonie odbywają się przede wszystkim poprzez regularny dialog na szczeblu ministrów spraw zagranicznych. Ich zadaniem jest dokonywanie przeglądu prac oraz nadawanie impulsu politycznego całemu procesowi. Współpraca ma także miejsce na szczeblu ministrów poszczególnych resortów, wyższych urzędników i ekspertów oraz przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego. Nad realizacją regionalnych aspektów Partnerstwa Eurośródziemnomorskiego czuwa Komitet Eurośródziemnomorski⁵⁶.

W 1996 roku uczestnicy Procesu Barcelońskiego zaproponowali stworzenie systemu współpracy i konsultacji wojskowych na wypadek katastrof naturalnych. Pojawiła się

⁵⁰ P. J. Borkowski, *Polityka Unii Europejskiej wobec państw regionu morza śródziemnego...*, op. cit., s. 307.

⁵¹ A. Colas, *The Limits of Mediterranean Partnership: Civil Society and the Barcelona Conference of 1995*, „Mediterranean Quarterly” 1997, Vol.8, No 4.

⁵² Council Regulation No 1488/96 of 23 July 1996 on financial and technical measures to accompany Mediterranean Economic Development Assistance the reform of economic and social structures in the framework of the Euro-Mediterranean partnership, JO 1996, L 198.

⁵³ S. Majkowska, op. cit., s. 190.

⁵⁴ A. Kalicka-Mikołajczyk, *Stosunki Unii Europejskiej...*, op. cit., s. 182.

⁵⁵ G. Druesne, *Prawo materialne i polityki Wspólnot i Unii Europejskiej*, Warszawa 1996, s. 422.

⁵⁶ S. Majkowska, op. cit., s. 202-203.

również propozycja ustanowienia środków budowy zaufania poprzez procedury konsultacji i wymiany informacji na tematy rozbrojenia, kontroli zbrojeń oraz zwalczania terroryzmu⁵⁷.

Podczas drugiej Konferencji Eurośródziemnomorskiej w La Valetta na Malcie w dniach 15-16 kwietnia 1997 roku potwierdzono wolę realizacji postanowień Deklaracji Barcelońskiej. Konferencja poświęcona została ocenie realizacji przyjętego w Barcelonie programu i de facto nie wniosła żadnych nowych elementów do ustaleń sprzed dwóch lat. Spotkanie odbyło się w bardzo niekorzystnych zewnętrznych warunkach politycznych, związanych przede wszystkim ze wzrostem napięcia w stosunkach arabsko-izraelskich⁵⁸. Z uwagi na wolne tempo wypełniania podstawowych założeń głównym zadaniem państw obecnych na spotkaniu stało się dopracowanie szczegółów przyszłych programów współpracy tak, aby rzeczywiste działania mogły rozpocząć się i przynosić oczekiwane rezultaty. Uczestnicy konferencji w konkluzji ze spotkania potwierdzili chęć zmiany i przyspieszenia dotychczasowych działań na rzecz pełniejszej integracji w regionie⁵⁹. Podkreślono także, że Komitet Eurośródziemnomorski ds. Procesu Barcelońskiego jest najważniejszą instytucją nadzorującą implementację postanowień Deklaracji Barcelońskiej⁶⁰. W 1998 roku zaczęło funkcjonować Eurośródziemnomorskie Forum Parlamentarne, w którego skład weszli parlamentarzyści ze wszystkich państw – stron Deklaracji Barcelońskiej. Jego podstawowym celem jest umożliwienie społeczeństwom debat dotyczących celów i priorytetów partnerstwa.

Problemy realizacji Deklaracji Barcelońskiej stały się przedmiotem obrad trzeciej ministerialnej Konferencji Eurośródziemnomorskiej zorganizowanej w Stuttgarcie w dniach 15-16 kwietnia 1999 roku. Podczas spotkania ministrowie spraw zagranicznych postanowili poddać dalszym pracom dokument „Eurośródziemnomorskiej Karty Pokoju i Stabilności” (*Euro-Med Charter for Peace and Stability*). Ustalono, że Karta będzie służyć jako instrument dla implementacji zasad Deklaracji Barcelońskiej w dziedzinie pokoju i stabilności regionu⁶¹. Projekt ten spotkał się jednak z ostrą krytyką państw arabskich, gdyż główne propozycje szły w kierunku wprowadzenia środków zapobiegających wybuchowi nowego konfliktu, nie wspominając nic o możliwości rozwiązania konfliktów bieżących. Ministrowie zapowiedzieli również włączenie do Procesu Barcelońskiego Libii, w momencie, gdy Rada Bezpieczeństwa ONZ zniesie nałożone na to państwo sankcje⁶².

20 czerwca 2000 roku Rada Unii Europejskiej podczas spotkania w Santa Maria da Feira przyjęła *Wspólną strategię wobec regionu śródziemnomorskiego*, której realizacja miała być źródłem poprawy sytuacji w stosunkach eurośródziemnomorskich oraz

⁵⁷ A. Vasconcelos, G. Joffe, *The Barcelona Process. Building an Euro-Mediterranean Regional Community*, London 2000, s. 186-205.

⁵⁸ P. J. Borkowski, *Polityka Unii Europejskiej wobec państw regionu morza śródziemnego...*, op. cit., s. 309.

⁵⁹ M. Sagan, *Nowa polityka śródziemnomorska Unii Europejskiej*, „Biuletyn Europejski” 1997, s. 86-87.

⁶⁰ J. Zając, *Partnerstwo Eurośródziemnomorskie*, „Stosunki Międzynarodowe”, Nr 3-4, Warszawa 2001, s. 139-140.

⁶¹ S. C. Calleya, *The Euro-Mediterranean Process...*, op. cit., s. 15-21.

⁶² J. Zając, *Unia Europejska a Bliski Wschód* [w:] E. Halizak, S. Parzymies, *Unia Europejska. Nowy typ wspólnoty międzynarodowej*, Warszawa 2002, s. 362-364.

elementem bardziej efektywnej realizacji WPZiB na tym obszarze⁶³. Strategia była obszernym dokumentem składającym się z czterech głównych części:

- pierwsza część opisywała główne wyzwania dla szeroko pojmowanego bezpieczeństwa i zasady, które powinny leżeć u podstaw wzajemnych stosunków;
- druga część obejmowała obszerną listę celów do realizacji m.in. rozwiązanie konfliktu bliskowschodniego;
- w trzeciej części wymieniono obszary, które podlegają regulacji w ramach tej strategii;
- w ostatniej części określono instrumenty będące w dyspozycji UE oraz podział kompetencji pomiędzy instytucje unijne w zakresie realizacji polityki śródziemnomorskiej⁶⁴.

Czwarta Konferencja Eurośródziemnomorska miała miejsce w Marsylii w dniach 15-16 listopada 2000 roku. Odbyła się ona w cieniu napięć i walk palestyńsko-izraelskich, toczonych od sierpnia 2000 roku, zwanych „nową intifadą”. W efekcie, z porządku konferencji zdjęto projekt *Eurośródziemnomorskiej Karty Pokoju i Stabilności*, stwierdzając jedynie, że prace nad tym dokumentem będą nadal trwały. Podczas obrad postanowiono wzmocnić współpracę ekonomiczną pomiędzy Unią Europejską a krajami basenu Morza Śródziemnego, a także zwiększyć pomoc finansową w ramach programu MEDA. Potwierdzono również chęć ustanowienia do 2010 roku śródziemnomorskiej strefy wolnego handlu. Uczestnicy spotkania wyrazili zadowolenie z decyzji Rady Unii Europejskiej, która w Rozporządzeniu z dnia 20 października 2000 roku przyjęła nowe zasady współpracy pomiędzy państwami stowarzyszonymi a Wspólnotą w ramach programu MEDA II⁶⁵. Cele współpracy nie uległy zmianie. Na kontynuację programu MEDA (tzw. MEDA II) na lata 2000-2006 Rada UE przeznaczyła 5,3 mld euro. Podjęto również decyzję o udzieleniu pomocy ze środków Europejskiego Banku Inwestycyjnego w wysokości 7,4 mld euro na realizację projektów gospodarczych w regionie w latach 2000-2007⁶⁶. W ramach programu MEDA rozpoczęły działalność cztery „Programy Śródziemnomorskie”:

- MED-urbs – program wspomagający gminy państw śródziemnomorskich;
- MED-campus – program tworzący więzi pomiędzy wyższymi uczelniami europejskimi i śródziemnomorskimi;
- MED-invest – program ukierunkowany na małe i średnie przedsiębiorstwa;
- MED-media – program nakierowany na zwalczanie stereotypów dzielących państwa na osi północ-południe za pomocą nośników masowego przekazu⁶⁷.

W maju 2001 roku ogłoszono tak zwaną *Deklarację Agadirską*, na podstawie, której 25 lutego 2004 roku podpisano umowę o wolnym handlu pomiędzy Jordanią, Egiptem, Tunezją i Marokiem. Inicjatywa ta stanowiła istotny element budowy eurośródziemnomorskiej strefy wolnego handlu. Realizacja postanowień Deklaracji nie

⁶³ Wspólna strategia Unii Europejskiej w regionie śródziemnomorskim, przyjęta przez Radę Europejską w Santa Maria de Feira 20 czerwca 2000.

⁶⁴ P. J. Borkowski, *Partnerstwo Eurośródziemnomorskie*, op. cit., s. 174-175.

⁶⁵ Council Regulation No 2698/2000 of 27 November 2000 amending Regulation No 1488/96 on financial and technical measures to accompany Mediterranean Economic Development Assistance the reform of economic and social structures in the framework of the Euro-Mediterranean partnership, JO 2000, L 311.

⁶⁶ S. C. Calleya, *The Euro-Mediterranean Process...*, op. cit., s. 18-22.

⁶⁷ Karim AL-Jabiry, op. cit., s. 64-65.

wywołała natychmiastowej poprawy sytuacji gospodarczej i społecznej w państwach Maghrebu i Mashreku, ale stworzyła im szansę na trwały rozwój, przede wszystkim dzięki otwarciu poszczególnych gospodarek⁶⁸.

W październiku 2001 roku w Brukseli zwołano nadzwyczajne spotkanie ministrów spraw zagranicznych państw uczestniczących w Procesie Barcelońskim. Głównym tematem spotkania były formy współpracy w zwalczaniu terroryzmu po wydarzeniach z 11 września 2001 roku w Nowym Jorku i Waszyngtonie⁶⁹.

19 marca 2002 roku w Toledo w ramach konferencji ministrów handlu przyjęto *Plan działania w sprawie ułatwień w handlu i inwestycjach* (Action Plan on Trade and Investment Facilitation). Do głównych projektowanych zadań zaliczono zapewnienie stworzenia eurośródziemnomorskiej przestrzeni handlowej, obejmującej nie tylko wolny handel, ale także wzajemne uznawanie wymogów technicznych oraz ochronę własności intelektualnej i przemysłowej⁷⁰.

Kolejna, piąta już Konferencja Eurośródziemnomorska odbyła się w Walencji w dniach 22-23 kwietnia 2002 roku. Tym razem szczyt śródziemnomorski odbył się w cieniu konfliktu izraelsko-palestyńskiego i kryzysu wokół Bazyliki Narodzenia Pańskiego w Betlejem. Po raz pierwszy od zapoczątkowania Procesu Barcelońskiego wzięła w niej udział Libia, jako pełnoprawny uczestnik. Uczestnicy konferencji podkreślili, że w warunkach wzrostu napięcia w regionie Proces jest bardzo potrzebny. Podczas szczytu podsumowano pierwsze lata partnerstwa. Z przyznanych łącznie w latach 1995-2001 około 5 mld euro w ramach programu MEDA do krajów partnerskich trafiło zaledwie około 1,6 mld⁷¹. Tak znikome wykorzystanie pomocy unijnej było spowodowane przede wszystkim brakiem „umiejętności” w korzystaniu ze środków pomocowych oraz brakiem odpowiednich programów, na realizację, których pomoc mogłaby być skierowana. Podkreślono także, że w pierwszych latach najtrudniejszym problemem okazała się sprawa partnerstwa w budowaniu stabilności w regionie, na którą negatywnie wpłynęło załamanie się bliskowschodniego procesu pokojowego. Pomimo zgodności pomiędzy państwami Unii i arabskimi partnerami śródziemnomorskimi po raz kolejny nie doszło do przyjęcia *Eurośródziemnomorskiej Karty Pokoju i Stabilności*. Podczas Konferencji w Walencji zajęto się także tzw. Środkami Budowania Partnerstwa, które oparte na szerokim rozumieniu bezpieczeństwa objęłyby instrumenty odnoszące się do wszystkich trzech rozdziałów Deklaracji Barcelońskiej⁷². W konkluzji ze spotkania potwierdzono, że w zakresie partnerstwa ekonomicznego zasadniczym celem pozostaje nadal stworzenie strefy wolnego handlu do 2010 roku⁷³.

Szósta Konferencja Eurośródziemnomorska odbyła się w dniach 2-3 grudnia 2003 roku w Neapolu. Podczas szczytu podjęto decyzję o powołaniu Fundacji Eurośródziemnomorskiej oraz potwierdzono zaangażowanie w Proces Barceloński wszystkich państw uczestniczących wobec zbliżającego się rozszerzenia Unii

⁶⁸ K. Pęczak, *Dziesięć lat Partnerstwa Eurośródziemnomorskiego*, „Wspólnoty Europejskie – Biuletyn Informacyjny”, Nr 9, Warszawa 2005, s. 15-16.

⁶⁹ R. Zięba, *Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa...*, op. cit., s. 93.

⁷⁰ E. Kawecka-Wyrzykowska, E. Synowiec, *Unia Europejska...*, op. cit., s. 221-222.

⁷¹ P. J. Borkowski, *Polityka Unii Europejskiej wobec państw regionu morza śródziemnego...*, op. cit., s. 310-312.

⁷² H. G. Brauch, A. Marquina, A. Biad, P. H. Liotta, *Euro-Mediterranean Partnership for 21st Century*, Basingstoke 2000, s. 244-350.

⁷³ R. Zięba, *Unia Europejska jako aktor stosunków międzynarodowych...*, op. cit., s. 196-198.

Europejskiej. W spotkaniu w Neapolu po raz pierwszy wzięli udział przedstawiciele państw Europy Środkowej i Wschodniej, którzy w ten sposób włączyli się w prace struktury, którą w niecałe pół roku później mieli już współtworzyć⁷⁴.

Od wiosny 2004 roku nowym przedmiotem obrad kolejnych Konferencji Eurośródziemnomorskich stała się realizacja *Europejskiej Polityki Sąsiedzkiej – EPS* (*European Neighbourhood Policy – ENP*), a od czerwca 2004 roku *Strategicznego Partnerstwa Unii Europejskiej z regionem Śródziemnomorskim i Bliskiego Wschodu* (*European Union Strategic Partnership with the Mediterranean and the Middle East*). W ramach Europejskiej Polityki Sąsiedzkiej Komisja Europejska wynegocjowała z poszczególnymi partnerami tzw. Plany Działania (Action Plans). Zostały one zaakceptowane przez Radę Europejską w grudniu 2004 roku. Plany stanowiły konkretny wymiar nowej polityki. Służyć miały przede wszystkim wzmocnieniu demokracji, praw człowieka oraz modernizacji gospodarek państw śródziemnomorskich⁷⁵. Proces Barceloński został uzupełniony przez EPS, która wprowadziła programy reform politycznych i gospodarczych, których tempo realizacji zależy od woli poszczególnych krajów partnerskich⁷⁶.

Dziesiąta rocznica rozpoczęcia Procesu Barcelońskiego, stanowiła okazję, do nadania nowego impulsu partnerstwu eurośródziemnomorskiemu. Nadzwyczajne spotkanie na wysokim szczeblu, które odbyło się w Barcelonie w dniach 27-28 listopada 2005 roku stanowiło punkt kulminacyjny działań zorganizowanych w tym kontekście. Spotkanie to zostało przygotowane w oparciu o wytyczne przedstawione 12 kwietnia 2005 roku przez Komisję Europejską⁷⁷ oraz ustalenia siódmej Eurośródziemnomorskiej Konferencji z udziałem ministrów spraw zagranicznych, która odbyła się w dniach 30-31 maja 2005 roku w Luksemburgu.

Ósma Konferencja Eurośródziemnomorska odbyła się w dniach 27-28 listopada 2006 roku w Tampere (Finlandia). Szczyt był okazją do oceny stanu realizacji pięcioletniego programu prac, przyjętego na szczycie w Barcelonie w 2005 roku. Podczas spotkania przyjęto priorytetowe działania na kolejne lata, m.in.: współpraca w zakresie walki z terroryzmem, liberalizacja handlu produktami rolnymi oraz zwiększenie wzajemnych inwestycji⁷⁸.

Jeden z głównych celów Partnerstwa, a mianowicie utworzenie strefy wolnego handlu do 2010 roku, obok korzyści, wiąże się także z koniecznością poniesienia określonych kosztów. Wynikają one między innymi z utraty części dochodów budżetowych pochodzących z ceł importowych oraz konieczności przeprowadzenia licznych reform w obszarze: finansów publicznych, prawa działalności gospodarczej, wymiaru sprawiedliwości, prawa patentowego, restrukturyzacji rolnictwa, zmian w systemie edukacji, itd. Państwa śródziemnomorskie chcąc wzmocnić swoje gospodarki,

⁷⁴ P. J. Borkowski, *Polityka Unii Europejskiej wobec państw regionu morza śródziemnego...*, op. cit., s. 190-191.

⁷⁵ J. Zajączkowski, op. cit., s. 198-199.

⁷⁶ *Sprawozdanie ogólne Komisji Europejskiej z działalności Unii Europejskiej w 2005 roku publikowane na mocy artykułu 212 Traktatu powołującego Wspólnotę Europejską, Bruksela 2005.*

⁷⁷ *Komunikat Komisji do Rady i Parlament Europejskiego w dziesiątą rocznicę Partnerstwa Eurośródziemnomorskiego: Program pracy mający na celu sprostanie wyzwaniom najbliższych pięciu lat, COM (2005) 139 final.*

⁷⁸ *Sprawozdanie ogólne Komisji Europejskiej z działalności Unii Europejskiej w 2006 roku publikowane na mocy artykułu 212 Traktatu powołującego Wspólnotę Europejską, Bruksela 2006.*

uatrakcyjnić je dla inwestorów zagranicznych oraz pozyskać nowe technologie, muszą same przygotować się na konkurencję⁷⁹.

Przyszłość Partnerstwa Eurośródziemnomorskiego, które obecnie obejmuje 27 państw członkowskich oraz 11 państwa basenu Morza Śródziemnego i Autonomię Palestyńską zadecyduje, czy teren ten stanie się obszarem napięć i konfliktów czy strefą bezpieczeństwa i wzrostu poziomu życia ludności. Warunkiem powodzenia całego procesu jest dobra wola Brukseli, a także zaangażowanie państw śródziemnomorskich w procesy budowy gospodarki wolnorynkowej, demokracji, społeczeństwa obywatelskiego, oraz struktur zapewniających pokój i bezpieczeństwo w regionie.

LITERATURA

- [1] Ambroziak A. A., Kawecka-Wyrzykowska E.: Traktatowe stosunki handlowe Wspólnoty Europejskiej z państwami trzecimi [w:] Praca zbiorowa pod redakcją E. Kaweckiej-Wyrzykowskiej, E. Synowiec, Unia Europejska. Przygotowania Polski do członkostwa, Warszawa 2001.
- [2] Ambroziak A. A., Konferencja w Barcelonie wyznacza nowy etap w polityce śródziemnomorskiej Unii, „Wspólnoty Europejskie – Biuletyn Informacyjny”, Nr 12, Warszawa 1995.
- [3] Bernatowicz G., Polityka śródziemnomorska Unii Europejskiej, „Sprawy Międzynarodowe”, nr 4, Warszawa 1995.
- [4] Bernatowicz G., Proces Barceloński jako jeden z instrumentów polityki śródziemnomorskiej Unii Europejskiej, „Sprawy Międzynarodowe”, Nr 4, Warszawa 2005.
- [5] Borkowski P. J., Partnerstwo Eurośródziemnomorskie, Warszawa 2005.
- [6] Borkowski P. J., Polityka Unii Europejskiej wobec regionu morza śródziemnego w kontekście przeciwdziałania terroryzmowi, Warszawa 2003.
- [7] Brauch H.G., Marquina A., Biad A., Liotta P. H., Euro-Mediterranean Partnership for 21st Century, Basingstoke 2000.
- [8] Calleya S. C., The Euro-Mediterranean Process After Malta: What Prospects?, „Mediterranean Politics”, 1997, Vol 2, No 2.
- [9] Ciamaga L., Latoszek E., Michałowska-Gorywoda K., Oręziak L., Teichmann E., Unia Europejska – podręcznik akademicki, Warszawa 1998.
- [10] Ciamaga L., Unia Europejska, Warszawa 1997.
- [11] Colas A., The Limits of Mediterranean Partnership: Civil Society and the Barcelona Conference of 1995, „Mediterranean Quarterly” 1997, Vol.8, No 4.
- [12] Cox A., Chapmann J., The European Community External Cooperation Programmes. Policies, Management and Distribution, London 1999.
- [13] Druessne G., Prawo materialne i polityki Wspólnot i Unii Europejskiej, Warszawa 1996.
- [14] Edwards G., Philippart E., The Euro-Mediterranean Partnership: Fragmentation and Reconstruction, „European Foreign Affairs Review” 1997, Nr 4.
- [15] Kalicka-Mikołajczyk A., Prawne i ekonomiczne aspekty stowarzyszenia państw pozaeuropejskich ze Wspólnotą Europejską, Wrocław 2005.

---

⁷⁹ M. Niemiec, *Polityka handlowa Wspólnoty Europejskiej wobec państwa basenu Morza Śródziemnego* [w:] Praca zbiorowa pod redakcją J.Rymarczyk, M.Wróblewski, *Wymiana handlowa UE z wybranymi regionami świata*, Wrocław 2004, s. 175-176.

- [16] Kalicka-Mikołajczyk A., Stosunki Unii Europejskiej z państwami Maghrebu [w:] Praca zbiorowa pod redakcją C. Mika, Pozycja Unii Europejskiej w świecie. Aspekty prawne i polityczne, Toruń 2005.
- [17] Karim AL-Jabiry, Międzynarodowe stosunki gospodarcze i polityczne. Stosunki Maroka z Unią Europejską, Warszawa 2000.
- [18] Kawecka-Wyrzykowska E., Synowiec E., Unia Europejska, Tom I, Warszawa 2004.
- [19] Kukułka J., Historia współczesna stosunków międzynarodowych 1945-1996, Warszawa 1996.
- [20] Linder J., Afryka Północna. Maghreb, Warszawa 1972.
- [21] Michałowska-Gorywoda K., Polityka EWG wobec państw Śródziemnomorskich, „Sprawy Międzynarodowe” 1974, nr 1.
- [22] Mika C., Pozycja Unii Europejskiej w świecie. Aspekty prawne i polityczne, Toruń 2005.
- [23] Mucha-Leszko B. (red.), Polityka handlowa Unii Europejskiej wobec krajów trzecich, Rzeszów 1999.
- [24] Nicoll W., Salmon T. C., Zrozumieć Unię Europejską, Warszawa 2002.
- [25] Pęczak K., Dziesięć lat Partnerstwa Eurośródziemnomorskiego, „Wspólnoty Europejskie – Biuletyn Informacyjny”, Nr 9, Warszawa 2005.
- [26] Redmond J., External relations of the European Community, London 1992.
- [27] Regelsberger E., Wessels W., European Concepts for the Mediterranean Region, London 1984.
- [28] Tsoukalis L., The New European Economy Revised, Oxford 1997.
- [29] Vasconcelos A., Joffe G., The Barcelona Process. Building an Euro-Mediterranean Regional Community, London 2000.
- [30] Weindelfeld W., Janning J., Europe – Global Change, Strategies and Options for Europe, Bertelsmann Foundation Publishers Gütersloh 1993.
- [31] Zając J., Partnerstwo Eurośródziemnomorskie, „Stosunki Międzynarodowe”, Nr 3-4, Warszawa 2001.
- [32] Zając J., Unia Europejska a Bliski Wschód [w:] E. Halizak, S. Parzymies, Unia Europejska. Nowy typ wspólnoty międzynarodowej, Warszawa 2002.
- [33] Zajączkowski J., Unia Europejska w stosunkach międzynarodowych, Warszawa 2006.
- [34] Zięba R., Europejska Tożsamość Bezpieczeństwa i Obrony: koncepcja – struktura – funkcjonowanie, Warszawa 2000.
- [35] Zięba R., Unia Europejska jako aktor stosunków międzynarodowych, Warszawa 2003.
- [36] Zięba R., Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa Unii Europejskiej, Warszawa 2005.

EURO-MEDITERRANEAN PARTNERSHIP - INTEGRATION PROCESSES IN BASIN OF MEDITERRANEAN SEA

Integration processes in basin of Mediterranean Sea are related mainly with dimension Mediterranean of European Union, which main aim is progressive building the zone of free trade inclusive the whole region. One of the most significant successes of this dimension depended on this, that southern member's states were able to induce the whole united Europe to realization of *Euro-Mediterranean Partnership* project and to assign the financial assets for this project.